

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 27.04.2020).

2. Рева Т. М. Електронні документи як об'єкт судової економічної експертизи. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 32 (2). С. 53–59.

3. Завдов'єва І. Г., Макарук Е. Є. Особливості призначення і проведення комплексних комп'ютерно-технічних та економічних судових експертиз. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2 (22). С. 107–111.

4. Комаха В. О. Тактические особенности предварительного исследования криминалистических объектов и назначения судебных экспертиз : монография. Вінниця : ДПДКФ, 2006 736 с.

5. Кім Е. П., Цой В. А. Проблеми комплексної експертизи. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 145–152.

Одержано 28.04.2020



УДК 331.215.246.4

Олена Василівна Маніна,

*заступник завідувача відділу економічних досліджень
Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;*

Тетяна Олександрівна Ольховікова,

старший судовий експерт Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА У КРИМІНАЛІСТИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Основні загрози економічній безпеці держави обумовлені наступними причинами: поширенням корупції, її укоріненням в усіх сферах державного управління; слабкістю, дисфункціональністю, застарілою моделлю публічних інститутів, депрофесіоналізацією та деградацією державної служби; здійсненням державними органами діяльності в корпоративних та особистих інтересах, що призводить до порушення прав, свобод і законних інтересів громадян та суб'єктів господарської діяльності, високим рівнем «тінізації» та криміналізації національної економіки, кримінально-клановою системою розподілу суспільних ресурсів; деформованим державним регулюванням і корупційним тиском на бізнес.

Питаннями використання судової економічної експертизи в криміналістичному забезпеченні присвячено роботи: Мумінової Савіної Г.Г. [1], Понікарова В.Д. [2], Кушакової Н.О. [3] та інших.

На сьогоднішній день в Україні в структурі корупційних проявів все більше значення набувають злочини, пов'язані з незаконним витрачанням цільових бюджетних коштів та подальшої їх легалізації. Найчастіше таке незаконне і необгрунтоване витрачання цільових бюджетних коштів стає результатом діяльності злочинних груп, що складаються здебільшого з певних посадових осіб. Розслідування за такими кримінальними провадженнями буває досить складним.

Судово-економічна експертиза дозволяє виявити недоліки в організації ведення бухгалтерського обліку бюджетної організації, що сприяли утворенню матеріальних збитків або приховування нестачі; встановити умови, що сприяли вчиненню зловживань; виявити посадову особу, відповідальну за прийняття конкретного рішення, яке мало вплив на незаконне відображення операції в даних бухгалтерського обліку, і т. п. Тому можна визнати спеціальні знання в області економіки та бухгалтерського обліку як один із значущих аспектів антикорупційної діяльності в сучасних умовах. За допомогою судово-економічної експертизи можна також встановити схеми руху грошових коштів, відображені в бухгалтерській документації, умови, що сприяють виникненню недоліків та

можливих зловживань, і розробити пропозиції, спрямовані на боротьбу з корупційними проявами.

В сфері державних закупівель судово-економічна експертиза дозволяє при необхідності виявити схеми наявного взаємного збагачення чиновників і постачальників, а також схеми отримання злочинної вигоди.

При аналізі скоєних певних дій, спрямованих на незаконну приватизацію державного та комунального майна, судово-економічна експертиза дозволяє встановити тривалість користування даним майном, яка передувала приватизації; джерело фінансування коштів, виділених юридичною особою на вчинення даної дії; а також подальший рух грошових коштів, отриманих державним або муніципальним органом за приватизацію державного або комунального майна.

Окремо слід виділити експертне дослідження операцій з державної інвестиційної діяльності. Відомо, що інвестиції являють собою довгострокові майнові вкладення в об'єкти підприємницької діяльності, результатом якої є прибуток. Одним із завдань судово-економічної експертизи державної інвестиційної діяльності є сприяння найбільш раціональному використанню майнових та інтелектуальних цінностей при створенні і модернізації основних фондів, реалізації цільових комплексних програм економічного і соціального розвитку через капітальні вкладення.

Процесуальний закон надає право експерту, якщо це в інтересах з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, виходити за межі отриманого доручення про проведення експертизи і викласти у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, з приводу яких йому не були поставлені запитання (п. 4 ч. 3 ст. 69 КПК України). Зазначене право експерта в процесуальній науці отримало назву експертної ініціативи. Таке право експерта, на думку В.М. Тертишника, є важливою гарантією повноти і всебічності дослідження всіх обставин справи [4].

Слід відзначити, що право експерта вийти за межі поставлених йому на вирішення питань було викликано судовою та слідчою практикою, оскільки органи слідства та суду не завжди розуміють можливість того чи іншого дослідження, не завжди компетентно формулюють питання [5].

За визначенням (ч. 1 ст. 101 КПК України) висновок експерта це «... - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи». На жаль, законодавець більше не дав ніяких ознак, що відносяться до визначення висновку експерта, в зв'язку з цим у правозастосовчій практиці виникають різні точки зору на природу висновку експерта як самостійного джерела і засобу доказування в кримінальному процесі. Таким чином, з одного боку, КПК дає право експерту давати висновок з питань, які не поставлені особою, яка призначила експертизу, а законодавче формулювання висновку експерта як самостійного доказу виключає з переліку доказів відомості про питання, хоча і не поставлені в постанові про призначення судової експертизи, але які мають значення для кримінального провадження.

Дане протиріччя може використовуватися сторонами захисту або обвинувачення, шляхом подання до суду клопотання про визнання недопустимим доказом висновку експерта в частині відомостей, які мають значення для кримінального провадження, але з приводу яких ініціатором призначення експертизи не ставилися питання. Адже згідно з частиною 2 статті 86 КПК України «Неприпустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при прийнятті судового рішення».

Наслідком зазначеного протиріччя є затягування процедури призначення судово-економічної експертизи та, як результат, затягування термінів розслідування злочинів і направлення кримінального провадження до суду.

Також по складним, багатоепізодним справам, пов'язаних з отриманням злочинних доходів, отриманих від корупційних злочинів в бюджетній сфері, слідчі, виходячи з принципу «довести хоч щось» і принципу «не розслідувати кримінальну справу більше встановленого КПК терміну», прагнуть звузити кількість поставлених питань до мінімуму, необхідного для доведення хоча б одного із фактів, або предикатного злочину.

Підсумовуючи, слід зазначити, що судово-економічна експертиза в криміналістичному забезпеченні протидії корупції в

бюджетній сфері має величезне значення, так як дозволяє встановити основні для кваліфікації злочину факти - розмір економічного збитку.

Список бібліографічних посилань

1. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза. Київ : КНЕУ, 2003. 202 с.
2. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза. Харків : Еспада, 2008. 272 с.
3. Кушакова Н. О., Саніна Т. О., Чередниченко А. П. Судово-економічна експертиза : посібник. Донецьк, 2006. 207 с.
4. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі. Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС України ; Арт-Прес, 2002. 432 с.
5. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 228 с.

Одержано 28.04.2020



УДК 343.3/.7+341

Юлія Сергіївна Митрофанова,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Вячеслав Павлович Ємельянов,

доктор юридичних наук, професор,